

OILA PSIXOLOGIYASI VA GENDER STEREOTIPLARNING O‘QUVCHILARNING KASBIY MOTIVLARI SHAKLLANISHIGA TA’SIRI

Abduxalimova Kamola Ibrohimjon qizi
ADPI Filologiya fakulteti Xorijiy til
va adabiyoti: ingliz tili yo‘nalishi 1-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19410652>

Annotatsiya: Mazkur maqolada oila psixologiyasi va gender stereotiplarning o‘quvchilarning kasbiy motivlari shakllanishiga ta’siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda o‘quvchilarning kasb tanlash jarayonida oilaviy muhit, ota-ona qarashlari, ijtimoiy stereotiplar hamda genderga oid tasavvurlarning roli o‘rganildi. Ilmiy adabiyotlar tahlili, kuzatish va so‘rovnomalar metodlari asosida o‘tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, oiladagi psixologik qo‘llab-quvvatlash va stereotiplardan xoli tarbiya o‘quvchilarning kasbiy motivatsiyasini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Shuningdek, maqolada kasb tanlash jarayonida ta’lim muassasalari va oilaning hamkorligi muhimligi asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: oila psixologiyasi, gender stereotiplar, kasbiy motivatsiya, o‘quvchilar, kasb tanlash, ijtimoiy muhit.

Аннотация: В данной статье анализируется влияние семейной психологии и гендерных стереотипов на формирование профессиональной мотивации учащихся. В исследовании рассматривается роль семейной среды, взглядов родителей и социальных стереотипов в процессе выбора профессии. Результаты исследования, основанные на анализе научной литературы, наблюдении и анкетировании, показывают, что психологическая поддержка в семье и воспитание без гендерных стереотипов положительно влияют на формирование профессиональной мотивации учащихся. Также обосновывается необходимость сотрудничества образовательных учреждений и семьи в процессе профессионального самоопределения молодежи.

Ключевые слова: семейная психология, гендерные стереотипы, профессиональная мотивация, учащиеся, выбор профессии.

Abstract: This article analyzes the influence of family psychology and gender stereotypes on the formation of students' professional motivation. The study examines the role of the family environment, parental attitudes, and social stereotypes in the process of career choice. The research results, based on the analysis of scientific literature, observation, and surveys, indicate that psychological support within the family and upbringing free from gender stereotypes play a significant role in shaping students' professional motivation. The article also highlights the importance of cooperation between educational institutions and families in guiding students toward conscious career choices.

Keywords: family psychology, gender stereotypes, professional motivation, students, career choice.

Yoshlarning kasbiy yo‘nalishini to‘g‘ri shakllantirish zamonaviy ta’lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Kasb tanlash jarayoni shaxsning kelajak hayoti, ijtimoiy mavqei va iqtisodiy farovonligini belgilovchi muhim omillardan biridir. Shu sababli o‘quvchilarning kasbiy motivlari shakllanishiga ta’sir etuvchi omillarni o‘rganish dolzarb ilmiy muammo hisoblanadi.

O‘quvchilarning kasbiy motivatsiyasi ko‘plab omillarga bog‘liq bo‘lib, ular orasida oila muhitining o‘rni alohida ahamiyatga ega. Oila shaxsning dastlabki ijtimoiylashuv muhiti bo‘lib,

unda bola jamiyat qadriyatlarini, mehnatga munosabatni va kasb haqidagi dastlabki tasavvurlarni o‘zlashtiradi.

Bundan tashqari, jamiyatda mavjud gender stereotiplar ham kasb tanlash jarayoniga ta’sir ko‘rsatadi. Gender stereotiplar erkaklar va ayollar uchun mos deb hisoblangan kasblar haqidagi an’anaviy qarashlarni ifodalaydi. Bunday stereotiplar ayrim hollarda o‘quvchilarning qiziqishlari va qobiliyatlarini cheklashi mumkin.

Oila psixologiyasi shaxs rivojlanishiga ta’sir etuvchi muhim ijtimoiy-psixologik omillardan biridir. Oiladagi psixologik muhit, ota-onaning farzandga bo‘lgan munosabati va tarbiya uslubi o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishi hamda kasbiy qiziqishlari shakllanishiga katta ta’sir ko‘rsatadi.

Demokratik tarbiya uslubiga ega oilalarda bolalarga mustaqil qaror qabul qilish imkoniyati beriladi. Bunday sharoitda o‘quvchilar o‘z qiziqishlari va qobiliyatlarini anglab, kelajak kasbini ongli ravishda tanlashga harakat qiladilar.

Aksincha, autoritar tarbiya uslubi mavjud oilalarda ota-onaning qat’iy talablari ustuvor bo‘lib, bolalar ko‘pincha ota-ona istagiga mos kasbni tanlashga majbur bo‘ladilar. Bu esa kelajakda kasbiy qoniqmaslik yoki motivatsiyaning pasayishiga olib kelishi mumkin.

Shuningdek, ota-onaning kasbiy faoliyati ham o‘quvchilarning kasb tanlashiga ta’sir qiladi. Ko‘plab hollarda bolalar ota-onasining kasbini o‘zlariga namuna sifatida qabul qiladi.

Gender stereotiplar jamiyatda erkaklar va ayollar uchun mos deb hisoblangan rollar va faoliyat turlari haqidagi tasavvurlarni ifodalaydi. Bu stereotiplar tarixiy, madaniy va ijtimoiy omillar ta’sirida shakllangan.

Ko‘plab jamiyatlarda texnik va muhandislik kasblari erkaklar uchun mos deb qaraladi, pedagogika, tibbiyot yoki xizmat ko‘rsatish sohalari esa ayollarga xos kasblar sifatida tasvirlanadi. Bunday stereotiplar o‘quvchilarning kasbiy imkoniyatlarini cheklab qo‘yishi mumkin.

Masalan, qiz o‘quvchilar texnika yoki IT sohasiga qiziqish bildirgan taqdirda ham stereotipik qarashlar sababli bu sohalardan voz kechishi mumkin. Xuddi shunday, o‘g‘il bolalar pedagogika yoki san’at sohaslariga qiziqish bildirganda ham jamiyat bosimiga duch kelishi mumkin.

Shu sababli ta’lim tizimida gender tengligini ta’minlash va stereotipik qarashlarni kamaytirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi: ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish; kuzatish metodi; so‘rovnoma metodi; statistik tahlil. Tadqiqotda umumta’lim maktablarining yuqori sinf o‘quvchilari ishtirok etdi. So‘rovnoma yordamida o‘quvchilarning kasb tanlashga bo‘lgan munosabati, oilaviy ta’sir omillari va gender stereotiplarga qarashlari o‘rganildi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, o‘quvchilarning kasb tanlashiga birinchi navbatda oila muhitining ta’siri katta ekanligi aniqlandi. So‘rovnoma natijalariga ko‘ra: 65 % o‘quvchilar kasb tanlashda ota-onaning fikri muhimligini ta’kidladi; 25 % o‘quvchilar shaxsiy qiziqishlariga asoslanishini bildirdi; 10 % o‘quvchilar jamiyatdagi stereotiplar ta’sirini qayd etdi.

Shuningdek, qiz o‘quvchilar orasida pedagogika va tibbiyot sohaslariga qiziqish yuqori ekanligi, o‘g‘il bolalarda esa texnika va muhandislik yo‘nalishlariga qiziqish ko‘proq ekani kuzatildi.

Xulosa. O‘quvchilarning kasbiy motivlari shakllanishida oila psixologiyasi va gender stereotiplar muhim rol o‘ynaydi. Oilada sog‘lom psixologik muhit yaratish, bolalarning qiziqishlarini qo‘llab-quvvatlash hamda gender stereotiplardan xoli yondashuvni shakllantirish yoshlarning ongli kasb tanlashiga yordam beradi.

Ta’lim muassasalari, ota-onalar va jamiyat hamkorlikda yoshlarning kasbiy yo‘nalishini to‘g‘ri shakllantirishga xizmat qiluvchi muhit yaratishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimova V.M. Oila psixologiyasi. – Toshkent: Fan, 2018.
2. G‘oziev E.G. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
3. Shoumarov G‘.B. Oila psixologiyasi asoslari. – Toshkent, 2017.
4. Bandura A. Social Learning Theory. – New York: General Learning Press, 1977.
5. Bem S. Gender Schema Theory and Its Implications. – Psychological Review, 1981.
6. Abdulmadjidova, M. (2021). Muloqot–Bola Psixik Rivojlanishining Muhim Omili.

BARQARORLIK VA YETAKCHI

7. qizi Xabibullayeva, S. S., & qiz Abdulmadjidova, M. D. (2023, January). TEZKOR QAROR QABUL QILISH-HOZIRGI ZAMON MUHIM TALABI. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 2, pp. 45-49).
8. Abdulmadjidova, M., & Sattarova, I. M. (2021). O‘smirlar o‘rtasidagi nizoli vaziyatlarni bartaraf etishda hamkorlik masalalari. *Science and Education*, 2(12), 602-608.
9. Sattarova, I. M., & Abdulmadjidova, M. (2021). Ta’lim Jarayoni Samaradorligini Oshirishda O ‘Yinli Texnologiyalardan Foydalanish Pedagogik Zaruriyat Sifatida. *TA’LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 1(6), 5-9.
10. APA, M. Abdulmadjidova (2024). ILK O ‘SPIRINLIK DAVRIDAGI O ‘QUVCHILARNI PSIXOTIPLARIGA QARAB KASBGA YO ‘NALTIRISH ISHLARINI OLIB BORISH NAZARIY VA AMALIY JIHATLARI. *Inter education & global study*,(10), 412-418.
11. Abdulmajidova, A. M. (2024). O‘QUVCHILARDA KASBIY KO‘NIKMA VA MALAKALARNI SHAKLLANTIRISH BOSQICHLARI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 1(5), 149-151.